

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ДОЦЬОК СВІТЛАНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ**
на тему: «**Організаційно-інституційне забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції**»
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. Аграрне підприємництво є важливою складовою забезпечення національної та світової продовольчої безпеки та фактором економічного розвитку, стабільності та соціального благополуччя, сприяє зайнятості сільського населення та розвитку сільських територій. В умовах воєнного стану аграрне підприємництво зазнає значних труднощів, які впливають на виробництво, логістику та збут сільськогосподарської продукції. Тому потребує державної підтримки та реалізації відповідних стратегій розвитку, які дають можливість швидко адаптуватися до нових реалій.

Ключовим фактором розвитку аграрного підприємництва є міжнародна економічна інтеграція, яка відкриває безліч можливостей, від розширення ринків збуту до підвищення якості продукції та впровадження нових технологій. Однак для цього необхідно створити ефективне законодавче та інституційне середовище, яке підтримувало б міжнародну співпрацю, полегшувало доступ до ринків і технологій, а також гарантувало стабільні умови для суб'єктів аграрного підприємництва. Виходячи з цього, дослідження в даному напрямі є досить актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень і розробок Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Організаційно-економічні аспекти розвитку агроєкосистем на засадах екологізації економіки» (номер державної реєстрації 0121U112882, 2021-2024 рр.), де автором обґрунтовано особливості розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки та висвітлено важливість виробництва органічної продукції у сільській місцевості; «Розробка механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК та забезпечення енергонезалежності сільських територій через інтенсифікацію виробництва біопалив» (номер державної реєстрації 0124U000340, 2024-2025 рр.), де автором представлено необхідні умови розвитку аграрного підприємництва, реалізація яких забезпечить стійкість та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і розробленні практичних рекомендацій щодо організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Досягнення зазначеної мети забезпечено вирішенням таких завдань, а саме:

- теоретико-методично опрацювати еволюційні засади становлення підприємництва в економіці і соціумі;
- розкрити теоретичні основи організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва;
- опрацювати методичні положення оцінки розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції;
- охарактеризувати організаційно-інституційні умови розвитку аграрного підприємництва;
- визначити особливості формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпоротної діяльності;
- здійснити аналітичну оцінку заходів та можливостей із забезпечення прибутковості підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- спрогнозувати тенденції і перспективи розвитку господарської діяльності підприємств за впливу факторів зовнішньоекономічних відносин;
- здійснити моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності;
- запропонувати концептуальні напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Об'єктом дослідження є процеси організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Предметом дослідження є теоретико-методичні, організаційні та практичні засади організаційно-інституційного забезпечення функціонування підприємництва і його розвитку в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні пропозицій з удосконалення методичних положень аналітичної оцінки і концепції удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано складові потенціалу формування організаційно-інституційних спроможностей забезпечення експортної діяльності аграрних підприємств, виходячи з їх виробничого потенціалу (здатності досягти чистого прибутку на основі факторів собівартості продукції та зносу основних засобів) та умов зовнішньоекономічної діяльності (здатності досягти чистого прибутку на основі факторів отриманої виручки від реалізації на внутрішньому ринку та експортної діяльності), що дає змогу приймати управлінські рішення з урізноманітнення асортиментної політики на внутрішньому та зовнішньому ринках, оптимізації собівартості продукції та зменшення зносу основних засобів.

удосконалено:

- теоретичний базис інтерпретування засад еволюції, інституційного

становлення підприємництва в економіці й соціумі, що полягає в оціночному характеризуванні сутності організаційно-економічних ознак еволюції теоретичних положень щодо означення етапів становлення, тенденцій інституціоналізації знань про підприємництво, а також розбудову практики господарської діяльності з метою отримання прибутку для підвищення добробуту націй;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні основи організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва через доведення залежності спроможності підприємницького механізму від ефективності організацій та інституцій, які формують умови здійснення ринкових трансакцій, опосередковано визначаючи їх результат – передумову конкурентоспроможності й прибутковості агробізнесу;

- методичні положення оцінки розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, які полягають у науково-обґрунтованому доведенні необхідності врахування інституційних характеристик організаційно-економічних і регулятивних взаємодій суб'єктів на ринку у контексті аналізу засад інтеграційних відносин як механізму експансії на зовнішні ринки, розширення присутності аграрних товарів і послуг, так і створення необхідних для вирішення завдання інтегрованих структур за участі аграрних підприємств;

- аналітичні характеристики оцінки стану, тенденцій формування й засад забезпечення організаційно-інституційних умов розвитку аграрного підприємництва, а також оціночні інтерпретації характеристик особливостей формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпоротної діяльності;

- систематизація можливостей із забезпечення прибутковості підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності для забезпечення міжнародної економічної інтеграції аграрних форм господарювання підприємницького типу;

- прогностичні оцінки тенденцій і перспективи розвитку господарської діяльності підприємств за впливу факторів зовнішньоекономічних відносин;

- моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності, що дозволяє визначити можливий рівень чистого прибутку експортно-орієнтованих підприємств від операцій на внутрішньому ринку та від здійснення експортних продажів;

- концептуальні напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, що полягають у формуванні ефективної системи державної підтримки, гармонізація законодавчої бази, запровадженні сучасних інституційних механізмів, реалізації заходів на внутрідержавному рівні, які забезпечують стійкість та конкурентоспроможність для суб'єктів господарювання.

Особистий внесок автора в одержані наукові результати. Дисертація є самостійно виконаною завершеною роботою, в якій

представлено концепт удосконалення засад і механізмів організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції. Наукові положення та пропозиції, представлені в дослідженні й запропоновані до захисту, одержані автором особисто.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, отримані в дисертаційній роботі, впроваджені в практичну діяльність Департаменту агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації під час розробки та виконанні регіональних інноваційно-інвестиційних програм і прогнозів розвитку галузей агропромислового виробництва (довідка № 01.1-27/789 від 26.09.2024 р.), а також сільськогосподарських підприємств, зокрема: ТОВ «БІЗНЕС АГРО ІМПЕРІЯ» щодо управління факторами виробництва (собівартість продукції, знос основних засобів) із метою оптимізації прибутку через досягнення ефективності порівняно з іншими суб'єктами господарювання (довідка № 21/09 від 05.09.2024 р.); ТОВ «ДАШКІВЦІ» щодо виявлення перспектив розвитку у контексті формування передумов для виходу на зовнішній ринок завдяки застосуванню непараметричного методу аналізу середовища функціонування при порівнянні з підприємством, що здійснює експортно-імпорتنу діяльність (довідка № 161 від 04.09.2024 р.); ПСП «Україна» під час формування та застосування стратегічних пріоритетів розвитку та функціонування підприємства в умовах здійснення зовнішньоекономічної діяльності (довідка № 119 від 15.08.2024 р.).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при викладанні навчальної дисципліни «Підприємництво». Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їхнє впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри економіки та підприємницької діяльності (довідка № 01.1-59-624 від 10.06.2024 р.).

Апробація результатів дослідження. Положення дисертаційної роботи пройшли апробацію у доповідях і виступах дисертанта на 5 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що відбулись протягом 2022-2024 рр.

Публікації результатів дослідження. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано автором у 12 наукових працях, серед них: 19,57 умовн. друк. арк. (власний доробок автора 8,43 умовн. друк. арк.), у тому числі 1,2 умовн. друк. арк. – у міжнародній наукометричній базі даних Scopus; 4,7 умовн. друк. арк. – у наукових фахових виданнях України категорії «Б», включених до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus; 1,24 умовн. друк. арк. – в іноземному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus; 1,02 умовн. друк. арк. – у монографіях іноземною мовою у зарубіжних виданнях та 0,27 умовн. друк. арк. – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг дисертаційної роботи складає 163 сторінки комп'ютерного

тексту. Робота містить 34 таблиці, 42 рисунки та 7 додатків. Список використаних джерел включає 252 найменування, викладених на 30 сторінках.

У дисертаційній роботі сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення результатів, задекларовано особистий авторський внесок.

Здобувачем розглянуто еволюційні засади становлення підприємництва в економіці і соціумі та виділено власне авторське бачення цього терміну.

Виокремлено методичні положення оцінки розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, які дають можливість проаналізувати результативність бізнес-процесів суб'єктів підприємництва різних типів, розмірів і спеціалізацій.

Досліджено організаційно-інституційні умови і структурну динаміку розвитку аграрного підприємництва.

Визначено особливості формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпоротної діяльності на базі досліджуваних сільськогосподарських підприємств Вінницької області.

Заслуговує на увагу моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності у контексті можливостей досліджуваних підприємств здійснювати зовнішньоекономічну діяльність та виокремлені напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Разом із тим, враховуючи належний науковий рівень, оригінальність та новизну результатів наукового дослідження, дисертація не позбавлена дискусійних питань та побажань, зокрема:

1. В першому розділі дисертації (таблиця 1.3, с. 64) для аналітичного розгляду тенденцій розвитку підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції здобувачем наведено широкий вибір індикаторів оцінки розвитку аграрного підприємництва. Разом із тим, не всі індикатори оцінки знайшли відображення у дослідженні, що більш глибоке би наповнило зміст дисертації.

2. Погоджуємось із тим, що посилюється роль аграрного сектора на світовому продовольчому ринку, а експортний потенціал України формує можливий обсяг виробленої та експортованої продукції сільськогосподарськими підприємствами. Варто було визначити частку сільськогосподарської та продовольчої продукції в структурі експорту та імпорту (табл. 2.8 (с. 95), табл. 2.13 (с. 106)), що сприяло би наданню більш обґрунтованих висновків щодо можливостей політики держави в сфері експортно-імпоротної діяльності.

3. Аспіранткою у таблиці 2.7 (с. 87) на основі проведеного соціологічного опитування виокремлено ряд факторів стримування сільськогосподарської діяльності, які потребують більшого обґрунтування в контексті впливу на прибутковість аграрних підприємств.

4. Враховуючи складні для економіки країни умови функціонування аграрного підприємництва, державна фінансова підтримка є основним механізмом реалізації державної політики, спрямованої на створення

сприятливих економічних, організаційно-правових та інших умов розвитку сільськогосподарського виробництва. У дисертації варто було більш детально висвітлити обсяги державної фінансової підтримки розвитку аграрного підприємництва за конкретними напрямками та розмірами підприємств із метою визначення її орієнтованості.

Загалом, наведені зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних здобувачем результатів дослідження і не знижують у цілому позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Із огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих здобувачем наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Доцюк Світлани Олександрівни на тему: «Організаційно-інституційне забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції», відповідає наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), п. 26 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), а її авторка Доцюк Світлана Олександрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Вінницького національного аграрного
університету

Підпис Вдовенко Л.О. засвідчую
вчений секретар

Лариса ВДОВЕНКО

Тетяна КОРПАНЮК